

**ICOMOS SUALTI KÜLTÜR MİRASININ KORUNMASI VE YÖNETİMİ
TÜZÜK
1996**

G R

Bu tüzük iç bölgelerde ve kıyı sularında, sı denizlerde ve derin okyanuslarda bulunan sualtı kültür mirasının korunmasını ve yönetimini desteklemeyi amaçlamaktadır. Sualtında bulunan kültür mirasının özel nitelikleri ve koşulları üzerine odaklanan bu tüzük “Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi” (1990) konulu tüzük e ek olarak düzenlenmelidir. 1990 tarihli tüzük, “arkeolojik mirası” temel verileri arkeolojik yöntemlerle elde edilen maddi miras olarak tanımlamıştır. Bu veriler insan varlığının her tür izini ve her tür insan etkinliğini yansıtan yerleri, terk edilmiş yapıları, toprak ve su altındaki sitler de dahil olmak üzere her tür kalıntıyı, bunlarla ilişkili taınabilir tüm kültürel malzemeyi içerir. Bu yeni tüzük kapsamında sualtı kültür mirası, sualtı ortamında bulunan veya oradan alınmış olan arkeolojik miras olarak anılmaktadır. Su altında kalmış yerleşme ve yapılar, batık alanları, batıklar ve bunların arkeolojik içerikleri ile doğal çevreleri bu kapsama girmektedir.

Sualtı kültür mirası, doğal olarak uluslararası bir kaynaktır. Büyük bir bölümü uluslararası sularda bulunmaktadır ve uluslararası ticaret ve iletişim ağı içinde, hareket ettikleri ve varmayı hedefledikleri noktalardan çok uzakta batarak kaybolan gemiler ve bunların içindekilerden oluşmaktadır.

Arkeoloji çevrenin korunması ile ilgilidir; kaynak yönetimi dilinde sualtı kültür mirası sınırlı ve yenilenemez bir kaynaktır. Eğer sualtı kültür mirasının gelecekte de çevrenin anlaşılmasına katkıda bulunması bekleniyorsa, daha uzun bir süre yaşamını sürdürmek için kişisel ve ortak sorumluluk alınması gerekir.

Arkeoloji kamusal bir etkinliktir. Herkesin kendi yaşamına bilgi ve esin sağlamak için geçmişi incelemek hakkı vardır; geçmişi ilgili bilgilere ulaşmayı kısıtlamak, kişisel özgürlükleri sınırlamaktır. Sualtı kültür mirası kimlik oluşumuna katkıda bulunur ve halkların toplumsal birlik duygusu açısından önemli olabilir. Eğer duyarlı biçimde yönetilirse, dinlenme ve turizmin geliştirilmesinde olumlu bir rol oynayabilir. İnsan kültürünün çağlar boyunca gösterdiği çeşitlilik hakkındaki bilgilere katkıda bulunan

arkeoloji araştırma ile yönlendirilir ve geçmişteki yaşam hakkında yeni ve sarsıcı fikirler sağlar. Bu tür bilgi ve fikirler bugünü anlamamıza katkıda bulunur ve böylece bizleri gelecekteki sorunlara hazırlar.

Etkileri önceden düzenlenmedi takdirde, kendi başına yararlı ve arzu edilir olan birçok denizcilik faaliyeti, sualtı kültür mirası için hazin sonuçlar doğurabilir.

Sualtı kültür mirası kıyı çizgisini veya deniz tabanını değiştiren, akıntıların, çökeltilerin ve çevreyi kirleten atıkların yönünü değiştiren yeni inşaat faaliyetlerinden zarar görebilir. Sualtı mirası denizde bulunan canlı veya cansız kaynakların duyarsızca tüketilmesinden de olumsuz yönde etkilenebilir. Dahası, kaçak dalışlar ve batıklardan ‘hatıra’ olmak üzere usulsüz bir şekilde elde alınması yok edici etkiler yaratabilir.

Bu olumsuzluklar daha fazla arkeologlara danışılarak ve çözüm sunan projeler hazırlanarak tümüyle kaldırılabilir veya etkileri büyük ölçüde azaltılabilir. Bu tüzük sualtı kültür mirasının karlı karlıya olduğu tehditlere karşı, üst düzeyde arkeolojik uzman katkısı sağlayarak hızlı ve etkin bir biçimde yardım etmeyi amaçlamaktadır.

Sualtı kültür mirası az sayıdaki kişiye büyük menfaatler sağlayan etkinliklerden de olumsuz yönde etkilenmektedir. Sualtı kültür mirasının ticari amaçlara veya spekülasyona alet

edilmesi bu mirasın korunması ve yönetimiyle başla maz. Bu tüzük her projenin amaçları, yöntemi ve beklenen sonuçları açısından netle mesini ve tüm projelerin herkes için effaf olmasını sağlamayı hedeflemektedir.

Madde 1- Temel İlkeler

Sualtı kültür mirasının yerinde (in-situ) korunması ilk tercih olarak dünü nülmalıdır.
.Halkın erişimi desteklenmelidir.
.Zarar vermeyen teknikler, hasarsız rölöve ve örnekleme, kazıya tercih edilmelidir.
.Ara tırmalar zararını indirgeyici olmalı veya projenin ara tırma hedeflerini amaçlamalı, sualtı kültür mirasını olumsuz yönde etkilememelidir.
Ara tırmalar sırasında insan kalıntılarının bulunduğu veya kutsal sayılan alanlar gereksiz yere karıştırılmamalıdır.
Ara tırmalar yeterli düzeyde belgeleme ile desteklenmelidir.

Madde 2- Proje Tasarımı

Ara tırmadan önce, amaçlarındaki konuları dikkate alan bir proje hazırlanmalıdır:

- . Projenin zarar azaltıcı veya ara tırma hedefleri,
- . Kullanılacak yöntem ve uygulama teknikleri,
- . Beklenen maddi destek,
- . Projenin tamamlanması için öngörülen süre,
- . Ara tırma ekibinin oluşumu, üyelerin nitelikleri, sorumlulukları ve deneyimleri,
- . Malzemelerin korunması,
- . Alanın yönetimi ve sürekli bakımı,
- . Müze ve diğer kuruluşlarla işbirliği girişimleri,
- . Belgeleme,
- . Sağlık ve güvenlik,
- . Rapor hazırlanması,
- . Ara tırma sırasında yerinden alınan kültür varlıklarını da kapsayan bir arşivin düzenlenmesi,
- . Elde edilen bilgilerin halkın katılımını da içerecek şekilde duyurulması .

Projenin tasarımı gerekli görüldüğünde gözden geçirilip değiştirilmelidir. Ara tırma proje tasarımına göre yürütülmelidir. Arkeoloji camiası proje tasarımına ulaşabilmelidir.

Madde 3- Kaynak sağlama

Ara tırmalara başlamadan önce projenin koruma, rapor hazırlama ve elde edilen bilgilerin duyurulmasını da kapsamak üzere, her amaçlarını tamamlamaya yeterli olacak maddi kaynak sağlanmalıdır. Proje tasarımı, beklenen kaynak gelmediği takdirde dahi sualtı kültür mirasının korunmasını ve belgelenmesini sağlayacak acil durumları da kapsamalıdır. Projenin gerçekleştirilmesi için gerekli maddi kaynak sualtı kültür mirasının satılmasını veya sualtı kültür mirasının ve onu destekleyen belgelemenin tekrar bir araya getirilemeyecek şekilde dağılmasına neden olabilecek bir strateji kullanımını gerektirmemelidir.

Madde 4-Süre

Ara tırma öncesinde projenin koruma, rapor hazırlama ve bilgilerin dağıtımını gibi safhalarını da içine alacak şekilde bütün amaçlarını tamamlamaya yetecek bir süre belirlenmelidir . Proje tasarımı öngörülen sürelerin herhangi bir şekilde, yarıda kesilmesi durumunda, sualtı kültür mirasının korunmasını ve belgelenmesini sağlayacak acil durum planlarını da kapsamalıdır.

Madde 5- Ara tırma hedefleri, yöntem ve teknikler

Ara tırma hedefleri, yöntemle ilgili ayrıntılar ve kullanılacak teknikler belirlenmeli ve proje tasarımında yer almalıdır. Yöntem ara tırma hedefleri ile uyumlu olmalı, teknikler olabildiğince az zarar verici olmalıdır.

Alan çalı masından sonra, gelen objelerin incelenmesi ve belgeleme tüm ara tırmanın önemli bir bölümüdür; proje tasarımında bu a ama için yeterli donanım öngörülmalıdır.

Madde 6- Uzmanlıklar, sorumluluk ve deneyim

Ara tırma ekibinde yer alanlar görevleri için uygun niteliklere ve deneyime sahip olmalıdırlar. Kendilerine tam bilgi verilmeli ve kendilerinden istenilen i anlamalıdırlar. Sualtı kültür mirasına müdahale ekinde olan ara tırmaların yapılmasına, ancak ara tırmanın gerektirdi i nitelik ve deneyime sahip, tanınmı bir sualtı arkeologunun başkanlı ı ve denetiminde izin verilebilir.

Madde 7- Ön ara tırma

Sualtı kültür mirasına yapılacak müdahaleli ara tırmalar öncesinde sitin hassasiyetini, önemini ve potansiyelini de erlendiren bir ön bilgilenme gereklidir.

Bu alan de erlendirmesi , sitin tarihi ve arkeolojik verileri hakkında mevcut temel ara tırma ve yayınların gözden geçirilmesini, sitin arkeolojik ve çevresel özelliklerinin incelenmesini ve öngörülen ara tırmaların neden olaca ı müdahalelerin sitin dayanımını uzun vadede nasıl etkileyece i konularını kapsamalıdır .

Madde 8- Belgeleme

Bütün ara tırmalar, ça da arkeolojik belgeleme standartlarına uygun olarak, arkeolojik belgelemenin gerektirdi i düzeyde gerçekleştirilmelidir. Belgeleme alanın ayrıntılı kayıtlarını: ara tırma sırasında yerinden alınan objelerin konumunu gösteren vaziyet planlarını , alınan notları, plan ve di er çizimleri, foto rafları ve di er ortamlardaki kayıtları içermelidir .

Madde 9- Malzeme koruma

Malzeme koruma programı , arkeolojik kalıntıların ara tırma a amasında, ta nınmaları süresinde ve gelecekte korunmaları için i lem görmelerini sağlamalıdır. Malzeme koruma uygulaması ça da profesyonel standartlara uygun olarak yapılmalıdır.

Madde 10- Alan yönetimi ve sürekli bakım

Ara tırma sırasında ve alan çalı masının sonunda yerinde bırakılan sualtı kültür mirasının korunması ve yönetimiyle ilgili önlemleri içeren bir alan yönetimi programı hazırlanmalıdır. Program halka sunulacak bilgi, alanın makul bir ekinde sa lamla tırılması, korunma durumunun izlenmesi ve müdahaleye kar ı koruma konularını içermelidir. Koruma ve yönetim açısından zorluklar yaratmadı ı takdirde, halkın sualtı kültür mirasına ulaşımı, te vik edilmelidir.

Madde 11- Sa lık ve güvenlik

Ara tırma ekibinin ve di er ekiplerin sa lık ı ve güvenli i ba ta gelen konulardır. Ara tırma ekibindekiler proje tasarımında yer alan ve geçerli yasal ve profesyonel gereksinimlere uygun güvenlik ko ullarında çalı malıdır.

Madde 12- Rapor

Proje tasarımında belirlenen sürelerde ara raporlar hazırlanmalı ve bunlar ilgili kamu kuruluş larının ar ivinde saklanmalıdır.

Raporlar:

- . Hedefler,
- . Kullanılan yöntem ve teknikler,
- . Elde edilen sonuçlar,
- . Gelecekte yapılması tavsiye edilen ara tırmalar, alan yönetimi ve ara tırma sırasında yerinden alınan sualtı kültür mirasının korunmasıyla ilgili i lemler, hakkında bilgi vermelidir.

Madde 13- Koruma ve sergileme

Ara tırma sırasında yerinden alınan sualtı kültür mirası ve onu destekleyen belgelemeyi içeren proje ar ivi, kamuya açık ve malzemenin sürekli bakım ve sergilenmesini sağlayacak bir kurulu ta saklanmalıdır. Ar ivin nerede korunacağına ilişkin temaslar ara tırmaya başlamadan yapılmalı ve proje tasarımında yer almalıdır. Ar ivi ça da mesleki standartlara uygun olarak hazırlanmalıdır.

Ar ivin bilimsel bütünlü ü sa lanmalı; buluntuların birkaç kurulu a da ıtılması , ara tırma amacıyla tekrar birleştirilmelerini engellememelidir. Sualtı kültür mirası ticari de eri olan e ya gibi alınıp satılmamalıdır.

Madde 14- Yayın

Ara tırmaların sonuçları hakkında kamuoyuna bilgi verilmeli ve sualtı kültür mirasının önemi medyanın de i ik kanallarında, popüler yayınlarla duyurulmalıdır. Bu tür sunuların geniş kitlelere ulaşması yüksek fiyatlar istenerek engellenmemelidir.

Yerel topluluk ve gruplarla, özellikle sualtı kültür mirasıyla ilgili topluluk ve derneklerle i birli i desteklenmelidir. Ara tırmaların yöredeki toplulukların izin ve deste iyle yapılması tercih edilir.

Ara tırma ekibi ,yöredeki ilgili grupları , koruma ve yönetime uygun olduğu ölçüde projeye katmaya çalışabilir. Uygun olan durumlarda, ara tırma ekibi yöredeki ki ilerin arkeolojik birikim ve bilgilerinin geliştirilmesine, eğitim ve alı tırmalarla fırsat tanınmalıdır.

Müze ve di er kurulu larla i birli i desteklenmelidir. Ara tırmaya başlamadan önce, ilgili kurulu larla , ziyaret, ara tırma ve raporlarla ilgili konularda anlaşılmalıdır.

Bu tür ara tırmaların karma ıklı ı gözönünde tutularak, ara tırmanın son ekli mümkün olan en kısa zamanda ulaşabilir duruma getirilmeli ve ilgili kamu kurulu unun arvine konulmalıdır.

Madde 15- Uluslararası i birli i

Sualtı kültür mirasının korunması ve yönetimi için uluslararası i birli i artırır ve ara tırma ve bilimsel çalışmaların yüksek standartta olabilmesi için bu desteklenmelidir. Sualtı kültür mirasının ara tırılmasında deneyimli arkeolog ve di er uzmanların etkin kullanımının sağlanabilmesi açısından, uluslararası i birli i teşvik edilmelidir. Uzman de i imi için yapılan programlar, en iyi uygulama yöntemlerinin yaygınlaştırılması için bir araç olarak değerlendirilmelidir.

5-9 Ekim 1996 tarihleri arasında Sofya'da gerçekleştirilen ICOMOS Genel Kurulunda kabul edilmiştir.

Çeviri: Zeynep Ahunbay, Mart 2003